

De Democratische Code

Aanleiding

Door heel het land zijn bibliotheken bezig met het versterken van burgerschap en democratie. Koplopers zoals de bibliotheek Utrecht pakken het groots aan, maar elke bibliotheek heeft een democratische functie. Van onafhankelijke bron van informatie, podium om maatschappelijke kwesties te bespreken, oefenplaats om democratische vaardigheden te ontwikkelen tot plek om jezelf te organiseren. Het is niet alleen een opdracht die bibliotheken hebben, maar speelt ook in op een vraag: een steeds groter deel van de bezoekers aan bibliotheken komt namelijk voor activiteiten en steeds meer bibliotheken programmeren met inbreng van bezoekers. Tegenwoordig is het versterken van de democratie en burgerschap zelfs een opdracht, vastgelegd in het Bibliotheekconvenant 2024-2027.

Toch is dat geen makkelijke opdracht, om verschillende redenen. Het organiseren van zulke activiteiten kan immers ook ingewikkeld zijn. Allereerst vraagt het van bibliotheken om te kiezen hoe ze invulling geven aan het thema. Bovendien zien we dat bibliotheken vaker bedreigd en geïntimideerd worden door individuen en maatschappelijke actiegroepen. Daarnaast kan kiezen wat je wél doet en hoe je dat op een goede manier doet uitdagend zijn. Onder meer omdat er verschillende meningen kunnen zijn onder collega's, variërend van 'dit is te politiek' tot een stevig inhoudelijk standpunt over een onderwerp. En hoe organiseer je eigenlijk een gesprek tussen mensen die niet gelijkgestemd zijn? Tot slot kan het voor de buitenwereld lastig zijn om onderscheid te maken tussen een podium bieden en een positie innemen, tussen een groep gelijkere democratische kansen geven en hun agenda steunen, of tussen voor de democratie staan en een partijpolitiek standpunt innemen.

Daarom ontwikkelen we een Democratische Code. Dat is een set aan waarden en uitgangspunten die we hanteren in het versterken van democratie en burgerschap. Een Democratische Code is niet:

- een blauwdruk die je instelling verplicht tot allerlei activiteiten
- het antwoord op elke kwestie: oordeelsvermogen blijft nodig
- een alternatief voor professionaliteit
- onveranderbaar: je kan er zelf een lokale invulling aan geven

We bouwen met de Democratische Code voort op wat al goed gaat en op eerdere initiatieven zoals het project De Bieb en de Burger (2023).

De Democratische Code

In heel Nederland zijn bibliotheken bezig met het versterken van burgerschap en democratie. Tegenwoordig is het versterken van burgerschap en de democratie zelfs een opdracht, vastgelegd in het Bibliotheekconvenant 2024-2027. Omdat die opdracht vrijheid en verantwoordelijkheid met zich meebrengt, beschrijven we in deze democratische code onze waarden en uitgangspunten in het versterken van democratie en burgerschap.

Wij staan voor...

- 0. ... het versterken van burgerschap en de democratie.** Dat kan veel vormen krijgen. Samen leren we hoe je je uit kan spreken en hoe je je in de belevingswereld van een ander verplaatst. Je kan leren hoe maatschappelijke en politieke vraagstukken in elkaar zitten. Of hoe je in een project verschil maakt voor de buurt, wijk of welke gemeenschap dan ook. Samen ontcijferen we hoe de democratie werkt, bijvoorbeeld door in gesprek te gaan over een gebrek aan betaalbare woningen in de buurt of via een verkiezingsdebat. We bieden een podium en verbindend platform voor mensen, discussies, projecten en programma's. Zo kan je je eigen burgerschap oefenen én uitoefenen. We bieden graag ruimte én stellen grenzen. Daarbij hanteren we de volgende uitgangspunten:

We zijn inclusief

- 1. ... een bibliotheek die voor iedereen is.** We zijn openbaar. Dat betekent dat iedereen welkom is. Je mag bij ons naar binnen zonder te betalen. Al die verschillende mensen bij elkaar, dat is een kracht. En kan soms ook schuren. Omdat meningen kunnen botsen, en omdat je stem laten horen en luisteren niet tegelijkertijd kan. We koesteren het schurende gesprek, we koesteren vrijheid. Maar stellen ook grenzen, omdat we staan voor verbinding. En iedereen ruimte gunnen. Als je andere bezoekers tot last bent of je niet aan de spelregels houdt, dan doen we ons best om samen een oplossing te vinden waardoor je in de toekomst wél kan komen. We geloven in mensen een tweede kans geven.
- 2. ... gelijke kansen.** In Nederland heeft niet iedereen evenveel geld of kansen. De bibliotheek is een plek waar we werken aan gelijke kansen. Zodat je de Nederlandse taal kan leren of digitaal vaardig kan worden. Dat geldt ook voor je burgerschap en voor leren over de democratie: ook daar zetten we ons extra in voor mensen en groepen die minder democratische kansen hebben gehad.

We zijn onpartijdig, onafhankelijk en nieuwsgierig

- 3. ... onafhankelijkheid en onpartijdigheid** in de activiteiten die we organiseren om burgerschap en de democratie te versterken. We laten ons niet leiden door partijpolitieke, religieuze of commerciële belangen. Dat betekent niet dat we neutraal zijn: we staan voor de waarden in deze democratische code, we staan voor de democratie, voor mensenrechten en voor de rechtsstaat. We laten ons niet leiden door individuele voorkeuren, maar door het algemeen belang. En vragen bezoekers en partners om hun inbreng, maar beslissen zelf.

- 4. ... de feiten én voor verhalen.** De bibliotheek is een plek waar je verhalen, onafhankelijke en objectieve informatie én alternatieve perspectieven mag verwachten. We zeggen het je als de feiten nog niet duidelijk zijn. Of geven context waar nodig. Zodat je je mening kan vormen en onderbouwen. Of bijstellen. Dat is hard nodig in een samenleving waarin snel stelling wordt genomen en *fake news* circuleert.

We zijn open en veilig

- 5. ... ontmoeting en uitwisseling op basis van gelijkwaardigheid.** De bibliotheek is voor iedereen. We zijn een open en inclusieve samenleving. En beschermen het vrije woord. Dat betekent dat we ruimte maken voor verschillende verhalen, emoties en perspectieven, dat mensen van mening en positie mogen verschillen én veranderen. Voor spreken én luisteren. Die **meerstemmigheid** hoort bij een democratie. En levert schurende gesprekken op, waarin we niet altijd tot een oplossing komen of het met elkaar eens worden.

- 6. ... sociale en fysieke veiligheid.** De bibliotheek is voor iedereen. Daarom hebben we oog voor de sociale en fysieke veiligheid van iedereen: onze bezoekers, onze gasten en collega's.

We zijn in beweging en leren

- 7. ... een goed begin is een goed begin.** Soms is een onderwerp lastig of groot. Dan vragen we ons af: wat is de eerste kleine stap die we in dit vraagstuk tóch kunnen zetten? We komen in beweging, dat is genoeg.

- 8. ... transparantie en leren.** We leggen uit waar we voor staan. We leggen publiekelijke rekenschap af. We leren, vergissen ons en worden beter. We stellen ons kwetsbaar op en vragen dat ook van jou.

Spelregels voor ontmoeting, uitwisseling en discussie

Voor ontmoeting, uitwisseling en democratie hanteren we de volgende democratische spelregels:

1. **Kom niet alleen om een ander te overtuigen**, maar kijk of je je eigen mening aan kan scherpen of nuanceren door wat je hoort. Luister goed naar een ander, probeer te begrijpen welk perspectief de ander heeft en hoe dat komt.
2. **Wees welkom om uit te spreken** en deel je verhaal, ervaring, positie of argument. Maak duidelijk of het je mening, een feit of ervaring is. Ook als je verhaal of argument bij anderen schuurt, maar scherpte brengt. Samen weten we meer en komen we verder.
3. **Kijk om je heen**. Als je ziet dat een stem niet gehoord wordt, kijk dan of je die kan versterken of betrekken. Als je ergens een kans ziet, deel het dan.
4. **Durf je twijfel te delen**. Je zal merken dat je niet de enige bent. Niemand weet alles, en de mooiste dingen ontstaan door ze samen te verkennen.

Hier trekken we de grens

1. *Dreigende taal, intimidatie, mishandeling en geweld*, omdat de bibliotheek een plek is waar iedereen zich veilig moet kunnen voelen.
2. *Haat zaaien, smaad en laster, en het oproepen tot geweld*, omdat de vrijheid van meningsuiting niet onbeperkt is en omdat de bibliotheek een plek is waar iedereen zich veilig moet kunnen voelen.
3. *Intolerantie, racisme en discriminatie*, omdat we geloven in gelijkwaardigheid en we voor de sociale en fysieke veiligheid van iedere bezoeker staan.
4. *Het verspreiden van onwaarheden*, omdat we geloven in het belang van feiten als startpunt voor democratisch samenleven. Natuurlijk kan een mens zich vergissen, mag het schuren en kunnen discussies af en toe best een wat ongemakkelijk zijn, maar moedwillig onwaarheden blijven verspreiden kan niet zonder gevolgen blijven. Waar mogelijk, blijven we graag in gesprek.
5. *Anderen tot overlast zijn*. We kunnen veel van elkaar verdragen in een open samenleving. Zoals dat de ander een ander perspectief heeft, of emotioneel wordt. Maar zodra je andere bezoekers tot overlast ben, trekken we een grens. Dan zoeken we samen een oplossing zodat je in de toekomst wél kan komen.
6. *Wanneer meerstemmigheid verdwijnt, doordat een doelgroep het overneemt of bezoekers geen ruimte geven aan de verhalen, posities en perspectieven van andere bezoekers*. Want een open en democratische samenleving heeft verschillende perspectieven en meerstemmigheid nodig.

Goed om te weten

Deze code zal regelmatig leiden tot ongemak bij bezoekers, deelnemers, medewerkers - dat is ook de bedoeling want waar het schuurt leert iedereen. Praat erover met elkaar en benoem wanneer het spannend wordt.

Heb je hulp of ondersteuning nodig bij het in de praktijk brengen van de Democratische Code? Neem dan gerust contact op met Mirjam Zweers (Probiblio) of Joris Haanstra (BiSC).

Bronnenlijst

Deze democratische code is mede gebaseerd op en geïnspireerd door:

- De Nederlandse (grond)wet
- De publieke waarden uit de wsoB (wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen)
- Het Bibliotheekconvenant
- Storyhouse
- Het collectiebeleid van de bibliotheek Midden-Brabant
- *De mening van de Bieb* campagne van de Bibliotheek Utrecht
- United National Global Principles for Information Integrity
- Het IFLA UNESCO manifest over de openbare bibliotheek 2022
- *Democratisch burgerschap in de bibliotheek*, Kiza Magendane & Bram Eidhof, in opdracht van BiSC en de bibliotheek Utrecht
- De journalistieke codes van het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren, de Raad voor Journalistiek en Nieuwsuur.

Colofon

Auteur:	Bram Eidhof, stichting Voor Democratie
Opdrachtgevers:	Probiblio en BiSC
Met dank aan:	De Koninklijke Bibliotheek
Meedenkers:	Jeptha Hermelink (Bibliotheek Utrecht), Els van de de Kar (BiSC), Erna Kapper (Bibliotheek Rijn en Venen), Suzanne Verboeket (Bibliotheek Rijn en Venen), Joris Vugs (Bibliotheek Gooi+), Kim Bos (Bibliotheek Eemland), Imke de Korte (Eindhoven), Rosa Gregoie (BiSC), Mats Horbach (bureau AM), Anne Ligtenberg (bureau AM), Anne Marth Kuilder (Stadkamer), Maaïke van Agt (Morgenmakers), Bieke Versloot (Aanzet), Frank Bergsma (Koninklijke Bibliotheek), Anniek Mol (Nulde Kamer), Lotte de Haan (Nulde Kamer), Martijn Rotgers (Forum Groningen), Joris Haanstra (BiSC), Maja van Eijndthoven (BiSC), Elisabeth Rullens (Rijnbrink), Erik Reuvers (Probiblio), Joyce de Boer (Probiblio), Noor Kuijpers (Probiblio), Jasper Poortvliet (Probiblio), Lotte Kok (Probiblio), Thomas de Bruin (Probiblio), Aniek van Son (Probiblio), Jelmer van der Zee (ProDemos), Miriam Albers (Cubiss), Charlotte Grun (studio OOK), Suzette Pauwels (Bij de bieb), Katja Lucas (Binnen mijn buurt), Ronald Huizer (Koninklijke Bibliotheek), Suus van Rooijen (Gemeente Eindhoven), Wytske Dijkstra (Bibliotheek ZOUT), Jornt van Zuijlen (Thorbecke 2024), Inge van Dongen (Bibliotheek Maas en Peel), Jolien Maaskant (Bibliotheek Hilversum), Karlijn van Oirschot (Probiblio), Marianne Mulder (Kunstwerk!), Marjolein Schepers (Kunstwerk!), Miriam Jennekens (Schunk), Marijke Phoa (Bibliotheek Zuid-Kennemerland), Miriam van den Beemt (Bibliotheek Midden-Brabant), Veerle Cima (Bibliotheek Gooi+), Xavier Teerling (Rozet), Deborah Linga (Bibliotheek aan den IJssel), Iris de Graaf (Bibliotheek Midden-Brabant), Shasha Triebel (OBA Next), Coosje van der Pol (Bibliotheek Midden-Brabant), Deirdre Carasso (Bibliotheek Utrecht), Joost Zijderveld (BiSC), Mirjam Zweers (Probiblio).